

DE DICHTER WILLEM DE MÉRODE

DOOR P. H. MULLER

DE beteekenis van Willem de Merode als Protestantisch-Christelijk dichter is moeilijk te hoog aan te slaan. Zij steekt in het feit, dat hij in een twaalfstal bundels poëzie verzen gaf, die een snaar doen meetrillen in het hart van elk Christen van dezen tijd omdat er een strijdend geloof in leeft van zulk een intensiteit als bij ons sinds Revius en Luyken niet onder woorden was gebracht.

De Merode's bundels, verschenen tusschen 1915 en 1930, omspannen een tijdperk in het leven van den auteur, gedurende hetwelk hij met zijn zonde fel en krachtig heeft gestreden, aan het begin waarvan hij zich een gebondene weet, maar aan welks einde hij door de genade Gods heeft overwonnen. Heel dit dichtelijk oeuvre is de weerspiegeling van een dwaaltocht naar het doel, dat de dichter aan het begin reeds zag, maar tot het bereiken waarvan hij werd verhinderd door zijn eigen weerstrevende wil. Zijn verzen zijn ons zoo vertrouwd, zoo nástaand, omdat zij ónzen strijd in woorden stamelt omdat des dichters woorden zoo vaak geheel de onze zijn kunnen. Niemand der jongeren raakt met zijn verzen zoo onmiddellijk en diep ons hart als De Merode, niemand zoo scherp als hij heeft onze eigen verknochtheid aan de begeerte en de hoogmoed uitgezegd, niemand echter ook, die zóózeer zijn en onze afhankelijkheid van en hunkering naar Gods genade en liefde woorden en beelden geschonken heeft. De dichter voor den Protestantischen Christen is De Merode zooals Revius het was in de 17de eeuw.

Nu het precies twintig jaar geleden is, dat deze dichter voor het eerst publiceerd en nu het er allen schijn van heeft, dat zijn oeuvre met den bundel „De Steile Tocht” compleet voor ons ligt, kunnen wij het geheel overzien, de stadia van een moeilijken gang door

het leven onderscheiden en willen wij ons een oogenblik nader bezinnen op al wat De Merode ons gaf in vele ongerept schoone gedichten, waarnaar wij met blijdschap telkens teruggrijpen en die voor de na ons komenden van blijvende beteekenis zullen zijn.

Er is — niet in alle maar in de beste — verzen van De Merode een sterke breedheid en een diepe kracht, een koraalmelodie als van een psalm; gedichten als dat „Veni Creator” uit „De steile tocht”, wieken omhoog met een zwaren, rustigen vleugelslag welke symboliek is voor een evenwichtig, door veel leed en bij veel strijd gewonnen persoonlijk geloof:

„Kom, Trooster, die de harten stilt
En kalm doet ademhalen
Den angstige, die straks, als wild
Ten dood vervolgd, moest dwalen.
Kom, uit 't verwoestende gedruisch,
Red ons tot Uw doorzongen huis.
Opeens ligt alles stom.
Dan schrééuwt het ongeduld van Uw
[beminden:
Erbarmer! Verlosser! láát U van ons
[vinden!
Kom!”

Maar de dichter, die zulk een zwaren klank kan leggen in zijn strofen, weet ook liefelijke gezangen te schrijven, te zingen, geestelijke liederen als dit „Sanctus” uit „De Lichtstreep”, waarin een natuurbeschrijving is te vinden van een fijnheid, welke die der oude miniaturen b.v. uit het Brevarium Grimani nog overtreffen door hun innig vrome visie:

„Gij hebt den geeselenden regen
Gedreven door het dorrend lof.
Tot vasten vloer ligt 't mulle stof
Gebonden langs de heete wegen.

Een vogel, uit zijn vleugelveeren,
Klappert een kleine zilverbui
Verschikt zijn natte halskraag lui,
En fluit verwonderd een paar keeren.

Gij hebt de wereld rein gewasschen
De velden gonzen; in de plassen
Vischt kalm een reiger, hoog gebeend.

En zielen die Gij komt verrassen,
Laaien als vlammen uit haar asschen
En voelen zich met U vereend.

De dichter heeft lang te klagen gehad over gebrek aan waardeering en belangstelling voor zijn werk. Eerst laat erkennen — 't eerst de niet-christelijke critici — zijn werk als dat van een kunstenaar, maar ook toen duurde het nog een tijd, aler zij, die geestelijk aan De Merode verwant zijn, van zijn verzen leerden genieten. Thans evenwel zijn er gelukkig weinig genieters van poëzie, die niet althans een paar zijner bundels bezitten en daartoe bijwijlen terugkeeren uit echte behoefte. Aanvankelijk was de pers — en vooral de Christelijke — lang niet enthousiast. Nu worden — en terecht — verscheidene verzen vooral uit de latere verzamelingen beschouwd als behoorende tot de allerbeste gedichten sinds 1900.

Het is niet gemakkelijk, aan de hand van de chronologische volgorde der bundels, de ontwikkelingsgang te schetsen van den dichter als kunstenaar en als Christen. Zulk een groei is er ongetwijfeld (men legge „Gestalten en Stemmingen” maar naast „De Steile Tocht”) maar men kan die onmogelijk reconstrueeren, omdat oude verzen in de laatste bundels opgenomen zijn, omdat de auteur nog vele zijner verzen niet bundelde en ook omdat hij een groot aantal nooit ergens publiceerde. Het gaat dus niet aan om, zooals Kuitert gedaan heeft, de elkander opvolgende bundels naast elkander te leggen en te vergelijken, teneinde uit zulk een chronologie iets wijzer te worden, eenig inzicht te verwerven in de

ontwikkeling van De Merode's talent en den langzamen ommekeer van zijn ziel naar God.

Natuurlijk zijn zulk een groei en die bekeering er wel, maar om ze aan te wijzen moet men geheel anders te werk gaan. Dan vergelijkte men, zooals A. J. v. Dijk deed in zijn ongepubliceerd essay, de uitbeelding der gestalte van den verloren zoon in de onderscheidene bundels tusschen „Gestalten en Stemmingen” (1915) en „De Verloren Zoon” (1928).

Leggen we de gedichten uit deze beide verzamelingen alléén naast elkaar dan kunnen we eenigszins de geestelijke afstand schatten tusschen beide. Het

wordt onmiddellijk duidelijk, dat er sinds den eersten bundel iets zeer wezenlijks in den dichter is veranderd, zóó ingrijpend van karakter als een bekeering slechts zijn kan.

In „Gestalten en Stemmingen” komt de verloren zoon wél naar huis, maar er is bij hem zoo min het besef van een zonde als van een schuld. De dichter wijdt coupletten lang uit over den vader en de moeder, hoe zij er staan om den thuiskeerende op te wachten en hoe groot hun deernis is. Maar de zoon zélf komt niet met echten deemoed doch om te vinden „vergetelheid en rust”, dus iets geheel anders dan: vergeving.

Sterker, zoodra hij thuis is kwelt hem opnieuw het verlangen „naar andre weelden”.

„Reeds in de eerste stonde”, „reeds in den eersten nacht” weet hij „trots (zijn) moeders kussen”:

„Dat mijn onbandig harte
niet eerder zwijgen zal,
Voor ik die zoete togen
opnieuw verkrijgen zal.

Voor ik (nog toeft het donker),
hun bitterheid ten hoon,
Mijn ouders erve ontsluipe,
voorgoed verloren zoon.”

Hoe totaal anders is de terugkeer van den zondaar in „De Verloren Zoon”! Hier is de thuiskomst voorgoed, hier struikelt een gebroekene, een onder den last der schuld bezwijkende over den drempel. Nu ook geen schets van het staan en zitten der ouders maar een weten, dat de ouders liefdevol hem zullen omarmen. Voor wie lezen kan is de geestelijke ommekeer zoo goed als de aesthetische zuiverderheid duidelijk:

„Het zuigend zand belet mijn spoed
En teistert mijn ontvelde voeten.
O rouwe! en iedren stap te moeten
Betalen met mijn bloed!

Ontluisterd en onteerd, berooid,
Uitwasemend bederf en schande,
Lig 'k voor uw deur in 't zonnebranden,
Een gistig krenge, met walg vergooid.

Ik hoor gestommel en gedruisch,
Wat ik niet wilde en immer hoopte:
O vader . . . moeder . . . een gedoopte
Met tranen, neem mij in uw huis.”

Om De Merode's groei, om zijn innerlijke geschiedenis, zijn leven te verstaan, kan men ook zijn natuurverzen uit vroegere en latere bundels vergelijken. Dan ziet men — wij laten thans voorbeelden achterwege — hoe hij is begonnen met de objectieve tekening van het tafereel of het „ding”, hoe daarna allengs symboliek zich er een plaats in veroverde en hoe in de laatste bundels (1926-1930) de natuurlyriek geheel van symbolische kracht doortrild staat. Eerst is het: de natuur, het tafereel, het „ding” alléén, om zichzelf; dan vindt de dichter in het afgebeelde verwante trekken, gelijkenis met zijn ziel, zijn leven, zijn zonde; tenslotte vervloeien *ik* en *ding* in één aanschouwen. Of ook: eerst was er de uitsluitend aesthetische ontroering, welke tot dichten dreef (o.a. De Distel); daarna kwam de ontdekking van de verwantschap tusschen 't geziene en eigen ziel, eindelijk wordt elk ding rondom louter beeld, symbool.

Van deze laatste faze is „Besneeuwde treurwilg” uit den bundel „De Steile Tocht” een goed voorbeeld:

„Mijn armoe deed U pijn
En mijn verkleumde leden
Wilde Uw deernis kleeden
In donzig hermelij.

O God, wat valt dit zwaar,
Om zonder te versagen
Uw heerlijkheid te dragen
En blijven stil en klaar.

Geluk rijpt meer dan nood.
Hebt gij dit tijdelijk pronken
Uw zwakken knecht geschonken
Tot een bekoring groot?

Nooit brenge Uw gunst ten val.
En moge ik straks ontberen,
Ik ben een boom des Heeren,
Die weder groenen zal.”

Willem de Merode is onder onze tegenwoordige Protestantsche dichters de Christensymbolist bij uitnemendheid.

Wie zich zet om zijn kunst goed te leeren kennen moet zijn symboliek aparte aandacht schenken en zal dan tot de erkenning komen, dat men in „onze” poëzie tot Jan Luyken moet teruggaan om iets soortgelijks te her vinden. Evenals dezen zeventiende eeuw ziet De Mérode achter alle din gen God.

De *ware* beteekenis, de eigenlijke, want diepere *waarde* van het omringende schuilt voor hem niet in de uiterlijke verschijning, maar in de kracht, welke bestaat in het „iets” ontdekken van Hem, die het in het aanzijn riep, die het een taak, immers een plaats gaf. En het is niet zóó, dat de dichter aan plant, dier of ding symbolische waarde en kracht *toekent*, doch uit elke verschijning, welke zich aan zijn aandacht opdringt licht het beeld-zijn op als een stille, zachte, maar intense glans. Zoo gaat niet een prediking uit van de bloeiende roos, het ijzer in het vuur, de geblinde vogel, de uitgebrande kaars of de tulpen in den tuin, maar dit alles is een onge wild, woordeloos getuigen van waarde voller, dieper leven.

Men leze b.v. dit:

HET IJZER ¹⁾

In een tang werd ik gehecht
In een knettrend vuur gelegd.
Om mij naar Zijn wil te vormen
Laat Hij mij van vlam omstormen.

Hoe de tochtge blaasbalg raast
En de gloed al heeter blaast,
Die mij slaat met blauwe striemen
En mij bloedend gaat doorpriemen

Hoè dit brandt en hoe dit steekt,
Tot ik gloeiend ben doorweekt,
Er ik lig in de geduchte
Greep verbleekend te verzuchten.

'k Werd verlost en dacht: 'k genees,
Toen een lompe hamer rees
En met een luidruchtig schallen
Klinkend op mij neer kwam vallen.

Krimpens bood ik wederstand,
Maar de slag trof te allen kant,

¹⁾ Symbool van des dichters leven.

'k Ging in 't water, 'k ging ten vure,
Nieuw kastijden moest 'k verduren.

Smid! die tot een feller dracht
Slagen zwaarder hamer bracht,
Bij nog dichter samendrukken
Veer ik op, en spring aan stukken.

En Hij zeide kalm: gij véért?
Dat is lang door mij begeerd.
Want dan heb Ik aan uw leven
Eindelijk mijn kracht gegeven.

Het is niet mogelijk, in enkele blad zijden als deze, een schets te geven van De Mérode's dichtwerk zooals het een zuiver en duidelijk spiegelbeeld vormt van zijn leven. Wie het goed wil leeren kennen in zijn volle schoonheid, moet telkens opnieuw naar de bundels terug grijpen en zich verdiepen in de taal van dezen Christen, die zulk een moei lijken weg achter zich heeft. Wie ze vaak ter hand neemt, hem wordt De Merode's poëzie een belijdenis van een zondaar, die, langs hoevele en welke paden ook dolend, langzaam grijpt is tot een diep afhankelijk kind Gods. Tot een Christen, die eindelijk de rust en den vrede gevonden heeft, waarnaar zijn vermoeide hart in talrijke verzen smachtte, doch die zijn deel niet werden zoolang de begeerte („Gestalten en Stemmingen” p. 57) niet was losgelaten.

Des dichters werk, in meer dan tien bundels verzameld, is de geschiedenis van voortdurenden, fellen strijd met het eigen, weerbarstige, altijd tot de zonde geneigde ik.

Tusschen het tijdstip waarop, nu twintig jaar geleden, voor het eerst iets van den auteur werd gepubliceerd en de verschijning van „De Steile Tocht” ligt een wereld van leed en smart, ligt een moeitevool bestaan, aan het eind waarvan dit prachtige gedicht staat, deze dialoog tusschen de ziel en God, waar van wij tenslotte een paar strofen afschrijven:

Hoe zijt Gij tot mij gekomen
Zoo gelukkig en zoo laat,
Nu de zon de kale boomen

Weerloos met zijn gloed doorslaat,
En de landen overstromen
En hun leegte vullen gaat?

Alle schaduw moest verdwijnen
Voor ik vol naar binnen zeeg
En mijn onweerstaanbaar schijnen
Heeter werd en hooger steeg,
En van uit den kristallijnen
Hemel tot in diepte neeg.

Van Willem de Merode verschenen
in den loop der jaren de volgende
dichtbundels:

1915 Gestalten en stemmingen (Groningen,
P. Noordhoff)
1919 De Overgave (1e dr. Baarn, E. J. Bosch;

2e dr. 1926 Amsterdam, U. M. „Holland”
1922 Het kostbaar bloed (Arnhem, Van Log-
hum, Slaterus en Visser
1922 Het heilig licht (Baarn, E. J. Bosch z.j.
1923 Kwattrijnen (Amsterdam, U. M. „D
Gulden Ster” z.j.
1924 Ganymedes (Amsterdam, U. M. „D
Gulden Ster”).
1925 De Rozenhof (Amsterdam, U. M. „De
Gulden Ster” z.j.).
1926 De donkere bloei (Amsterdam, U. M.
„Holland”).
1928 De verloren zoon (Amsterdam, U. M.
„Holland”).
1929 De Lichtstreep (Amsterdam, U. M.
„Holland”).
1930 De steile tocht (Amsterdam, U. M.
„Holland”).
1930 Esther; een aaneenschakeling van dram-
tafereelen. (Neerbosch' Boekh. en Uitg.)

HERKENNING

'k Was bezig om een stil verdriet
In eenzaamheid tot God te dragen
Vanwaar Hij kwam, ik wist het niet,
Ik durfde Hem niets vragen.

Hij vroeg niet naar mijn eenzaam gaan,
Sprak met geen woord van eigen lijden.
Maar op den kruisweg bleef Hij staan
En zag mij aan in medelijden.

Toen zag ik in Zijn vriendenoogen
En zwijgend reikte Hij mij zielsbewogen,
De hand ten vriendengroet.

Ik nam haar aan en dacht Zijn naam te vragen,
Maar Hij ging heen en scheen een last te dragen
Mijn handpalm zat met bloed!

H. STEGGERDA